

معرفت‌الله راه بی‌نیازی از خلق است/ نخستین گام در مسیر دین‌مداری

استاد حوزه با اشاره به این فرمایش حضرت علی(ع) که «أَوَّلُ الدِّينِ مَعْرِفَتُهُ»، گفت: اولین گام برای قرار گرفتن در مسیر دین، شناخت خداوند است و آن هم نه یک شناخت ارثی بلکه یک شناخت درسی و نه یک شناخت اجمالی، بلکه یک شناخت تفصیلی.

استاد حوزه با اشاره به این فرمایش حضرت علی(ع) که «أَوَّلُ الدِّينِ مَعْرِفَتُهُ»، گفت: اولین گام برای قرار گرفتن در مسیر دین، شناخت خداوند است و آن هم نه یک شناخت ارثی بلکه یک شناخت درسی و نه یک شناخت اجمالی، بلکه یک شناخت تفصیلی.

به گزارش خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمدباقر علوی‌تهرانی، استاد حوزه در اولین جلسه از بحث خداشناسی اصول عقاید که سوم مهرماه از ساعت 16 تا 17:30 در سالن اجتماعات مسجد حضرت امیر(ع) برگزار شد، به تبیین اصول دین پرداخت.

وی گفت: برای اینکه در افراد نسبت به پدیده‌ای ایجاد انگیزه و تمایل کنند، سه راه وجود دارد: یکی تشویق، دیگری تنبیه و راه سوم بیان منافع و نتایج آن پدیده است، گاه سه راه استفاده می‌شود و گاهی هم یکی از آن کافی است، اما بیان منافع و نتایج راه عقلایی است.

حجت‌الاسلام علوی‌تهرانی تصریح کرد: وجود حضرت حق برای ایجاد انگیزه در مکلفین نسبت به اقامه نماز از هر سه روش استفاده می‌کند یک روش تنبیهی که بیان قرآن کریم در آیات 39 تا 43 سوره مدثر این است «إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ، فِی جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ، عَنِ الْمُجْرِمِينَ» اصحاب یمین که در بهشت هستند از مجرمین سؤال می‌کنند «مَا سَلَكَكُمْ فِی سَقَرٍ» چه چیز باعث شد که در پایین‌ترین مرتبه از مراتب جهنم آمدید که اسم آن مرتبه سقر است و حادث‌ترین منطقه از مناطق جهنم است، «قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ» نماز نمی‌خواندیم که این جنبه انذار و تنبیه است.

این کارشناس علوم دینی ادامه داد: خداوند گاهی برای ایجاد انگیزه و تمایل به سوی نماز تشویق می‌کند آنجا که در سوره بقره آیه 277 می‌فرماید «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند «وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ» و نماز به پا داشتن و زکات دادن، «هُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» برای آنها نزد پروردگارشان پاداش موجود است و اینها ترسی نخواهند داشت و حزنی هم نخواهند داشت که این جنبه، جنبه تشویقی است. گاه نیز خداوند برای ایجاد انگیزه برای اقامه صلاة منافع آن را در سوره عنکبوت آیه 45 بیان می‌کند «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» این بیان منفعت نماز است.

علوی‌تهرانی عنوان کرد: شناخت خداوند، شناختی است که موجب نجات می‌شود و مهم است این شناختی که در حال حاضر نسبت به اصول دین وجود دارد، شناخت اجمالی است و حال آنکه یک شناخت اجمالی، ابتدایی و طرح اولیه و شبهی است که اگر حقیقت شناخت بیاید حقیقت شما تغییر پیدا می‌کند. پس باید به دنبال شناخت اصلی و تفصیلی باشیم اما به حدی که می‌توان جلو رفت چون هر کس براساس وسعت وجودی خودش می‌تواند معرفت خداوند را درک کند و از طرف دیگر اگر تمام وسعت‌ها هم جمع شود، باز هم محدودیت وجود دارد و نمی‌توانند خداوند را کما هو حق، شناخت چون خداوند لایتنه‌ی است و انسان موجودی متناهی و موجود متناهی هیچ ادراک تامی از موجود لایتنه‌های نمی‌تواند پیدا کند جز به اندازه‌ای که می‌تواند.

رسیدن به معرفت خداوند نیازمند شناخت تفصیلی است

این استاد حوزه بیان کرد: در این جلسه برای ایجاد انگیزه برای رفتن به سوی معرفت خداوند که اولین اصل از اصول اعتقادی و مبانی ایدئولوژیک است نه به جنبه تشویقی کار داریم و نه به جنبه تنبیه بلکه توجه به آثار این معرفت مد نظر است چون این معرفتی است که اگر حاصل شود و به دست بیاید، منفعی در پی دارد که ما برای رسیدن به آن منافع از مسیرهای دیگر بارها سعی کرده‌ایم.

وی با تأکید بر اینکه ببینیم آیا در مسیر دین هستیم یا خیر، افزود: منفعت اول همانطور که حضرت علی(ع) در نهج‌البلاغه فرمودند «أَوَّلُ الدِّينِ مَعْرِفَتُهُ» اولین گام برای قرار گرفتن در مسیر دین، شناخت خداوند است نه یک شناخت ارثی بلکه یک شناخت درسی و نه یک شناخت اجمالی بلکه یک شناخت تفصیلی، منفعت شناخت تفصیلی این است که شما بدانید که در مسیر منفعت دین قرار گرفته‌اید.

علوی‌تهرانی بیان کرد: دومین منفعت پس از قرار گرفتن در مسیر دین، آن است که دین را با خود حمل کنیم و ببینیم آیا دین‌مدار هستیم یا خیر؟ و حال آنکه در ضوابط مقدس معصومین(ع) دین‌مداری تنها به نماز و روزه خلاصه نمی‌شود بلکه آن را به چیز دیگری مشخص می‌کنند «أَوَّلُ الدِّيَاةِ بِه مَعْرِفَةُ» اولین گام در مسیر تدین و دین‌مداری، معرفت خداوند است.

وی اظهار کرد: دین‌مداری به نماز خواندن نیست، بلکه به این است که ببینی چقدر خداوند را می‌شناسی و میزان معرفت به خداوند چقدر است که این اولین گام است و اگر اولین گام درست برداشته شود، گام‌های دیگر نیز درست برداشته می‌شود. لذا ما گام اول را درست برداشته‌ایم، چنانکه بارها هم گفته شده دین ما دین ارثی است و حال آنکه اولین گام در مسیر تدین و دین‌مداری، معرفت حضرت حق است.

این استاد حوزه با اشاره به اینکه دین‌مدار هستی و حال می‌خواهی ببینی آیا در مقام بندگی و عبادت خداوند هستی یا خیر؟ تصریح کرد: بنابر فرمایش معصومین که فرموده‌اند «اول عبادۀ الله معرفت» اولین گام در بندگی خداوند، شناخت حضرت حق است. اگر ما از عبادت و بندگی‌مان لذت نمی‌بریم چون در مقام شناخت به یک طرح کلی و اجمالی بسنده کرده‌ایم و حال آنکه معرفت لازمه این گام‌ها است.

مقام رضا و تسلیم هر دو در حوزه تکوینیات و مقدرات هستند

وی با اشاره به راه به چشم نیامدن مظاهر دنیا، افزود: امام صادق(ع) فرمودند «اگر مردم فضیلت معرفت خدا را می‌دانستند هرگز به شادی‌ها و نعمت‌های دنیوی که به دشمنانشان رسیده چشم نمی‌دوختند و دنیا در نظرشان از چیزهایی که بر آن قدم می‌نهند، کمتر جلوه می‌کند و درعوض اگر از معرفت‌الله بهره‌مند می‌شدند و از آن لذت می‌بردند همانند کسانی هستند که در باغ‌های بهشت با اولیاء الله هم‌نشین هستند و در آنجا در خوشی و لذت به‌سر می‌بردند، همانا معرفت الله، انیس انسان در هر وحشت است». مصاحبت و هم‌نشینی با فرد در تنهایی، روشنایی در هر تاریکی، توانایی در هر گونه ناتوانی و شفا و تندرستی از هر گونه بیماری، نشانه بهره‌مندی از معرفت‌الله است.

حجت‌الاسلام علوی‌تهرانی با تأکید بر اینکه اگر بخواهیم به کرامت‌های نفسانی برسیم راهش معرفت الله است، عنوان کرد: ایمان حقیقتی است مرکب از شش جزء صبر، یقین، رضا، تسلیم، توکل و تفویض تشکیل شده است که این اجزا باید در کنار هم قرار بگیرد تا به فردی مؤمن اطلاق شود و اگر هر کدام نباشد به همان میزان از ایمان بی‌بهره هستند.

وی گفت: مقام رضا و تسلیم به یک معنی و هر دو در حوزه تکوینیات و مقدرات هستند یعنی خداوند برای انسان‌ها چیزهایی را مقدر می‌کند و زاویه فرد با آن چیزی که خداوند مقدر کرده است انسان را یا در مقام رضا و یا در مقام تسلیم قرار می‌دهد و برخی از اوقات هم معترض هستیم که افراد بیشتر اوقات اینگونه هستند.

علوی‌تهرانی تأکید کرد: در مقام رضا خداوند برای انسان اموری را تقدیر می‌کند، این مقدرات با نفس و طبع وی اگر موافق بود که هیچ و اگر مخالف بود آنجاست که انسان یک ذره کراهت پیدا می‌کند اما گله‌گذاری نمی‌کند بنابر این افرادی که در مقام رضا قرار دارند کسانی هستند که می‌فهمند مقدرشان با طبیعت و نفسشان موافق نیست ولی می‌گویند چون خداوند داده است، گله نمی‌کنیم.

مقام تسلیم بالاتر از مقام رضا است

وی اظهار کرد: همانطور که امام صادق(ع) فرمودند «إِنَّ أَعْلَمَ النَّاسِ بِاللَّهِ أَرْضَاهُمْ بِقَضَاءِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ» داناترین مردم به خداوند از حیث شناخت، راضی‌ترین آنها به قضای الهی هستند. پس اگر می‌خواهی به قضای الهی راضی شویم، راهش شناخت خداوند است. اگر بخواهیم در مسیر عبادت و بندگی قرار بگیریم، راهش شناخت خداوند است و هیچ راه دیگری ندارد اگر بخواهیم ذکری که می‌گوییم اثرگذار باشد، راهش شناخت خداوند است و لاغیر.

این کارشناس دین با اشاره به اینکه مقام تسلیم بالاتر از مقام رضا است، ادامه داد: در مقام تسلیم، انسانی که نسبت به مقدرات تسلیم درگاه حضرت حق است خصوصیتش این است که اصلاً فرد خودی نمی‌بیند تا بخواهد خلاف طبعش چیزی را احساس کند همانطور که شاعر گفته است «در دایره قسمت، ما نقطه تسلیمیم/حکم آنچه تو فرمایی، رأی آنچه تواندیشی».

وی تأکید کرد: در این مقام انسان دیگر خودش را نمی‌بیند لذا هر آنچه که صادر شود، برای وی خوش است چنانکه شاعر گفته است «هرچه آن خسرو کند شیرین بود». أَحَقُّ خَلْقِ اللَّهِ أَنْ يُسَلَّمَ لِمَا قَضَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ «شایسته‌ترین بندگان خداوند کسانی

هستند که در مقابل خداوند تسلیم باشند « مَنْ عَرَفَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ » کسی که خداوند را بشناسد، در مقام تسلیم قرار می‌گیرد. اما شناخت انسان داری مقام تسلیم با شناخت انسان راضی متفاوت است و چون مسیر معرفت الهی، مسیر لایتنهی است و هرکسی براساس وسع وجودی‌اش باید این مسیر را طی بکند.

علوی‌تهرانی اضافه کرد: ناامیدی از دیگر چیزهایی که خیلی راحت به انسان دست می‌دهد که از معصوم است « یا رب حق لمن عرفک أن لا یقطع رجاء منک » کسی که تو را بشناسد امیدش از تو قطع نمی‌شود چنانکه حضرت ابراهیم بدون قطع امید از خداوند متعال وارد آتش می‌شود.

معرفت الله راه بی‌نیازی از خلق است

وی ادامه داد: یکی از عواملی مایه انسان را نجات می‌شود، خوف از خداوند است همانطور که در سوره الرحمن آیه 46 می‌خوانیم « وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ » کسی که به مقام خائفین و ترس از خداوند برسد، دو باغ به آن اعطا می‌شود و در سوره نازعات آیه 40 و 41 آورده شده « مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَتَهَيَّ التَّقَى عَنِ الْهَوَى » کسی که از خداوند بترسد و خودش را از پیروی هوای نفس باز دارد پس جایگاهش همان بهشت است « فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى ». پی با این بیانات نتیجه می‌گیریم که راه رفتن به بهشت، جز از راه ترس از خداوند نیست.

حجت‌الاسلام علوی‌تهرانی با اشاره به اینکه چه کسی از خداوند می‌ترسد، گفت: بنا بر آنچه معصوم گفته است « مَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَافَ اللَّهَ وَ مَنْ خَافَ اللَّهَ » کسی که خدا را بشناسد، از خداوند می‌ترسد و از امیرالمؤمنان (ع) نقل شده است « مَنْ سَكَنَ قَلْبُهُ الْعِلْمُ » کسی که شناخت و معرفت خداوند در قلبش سکونت پیدا کند « بِاللَّهِ سَكَنَتُ الْغَيْبُ عَنْ خَلْقِ اللَّهِ » در قلب آنها بی‌نیازی از دیگران و مخلوقات سکونت پیدا می‌کند. پس راه بی‌نیازی از خلق و دیگران نیز شناخت خداوند است.

این مدرس حوزه بیان کرد: آخرین منفعتی که برای معرفت الله وجود دارد این است تصوف در خلقت راهش شناخت خداوند است چنانکه براساس فرمایش معصوم «اگر مردم به مرتبه‌ای از شناخت خداوند برسند، می‌توانند از دریاها عبور کنند».

وی با اشاره به اینکه روز قیامت و آخرت حقیقت دارد و آن را عمل می‌سازد، تأکید کرد: آخرت را بنا بر آیه صریح قرآن « إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ »، چنانکه مولای متقیان فرموده‌اند « عَجِبْتُ لِمَنْ عَرَفَ رَبَّهُ » تعجب می‌کنم از کسی که پروردگارش را می‌شناسد « كَيْفَ لَا يَسْعَى لِدارِ الْبَقَاءِ » چگونه برای قیامتش عمل و سعی می‌کند. پس عدم تلاش به دلیل این است که شناخت درستی از خداوند وجود ندارد.